

Ivo Perić
VLADKO MAČEK
Politički portret

Nakladnik
Golden marketing – Tehnička knjiga
Jurišićeva 10, Zagreb

Za nakladnika
Ana Maletić

Recenzenti
prof. dr. sc. Mira Kolar
prof. dr. sc. Marijan Matićka

Copyright © 2003, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
Sva prava pridržana

ISBN 953-212-155-2

Ivo Perić

VLADKO MAČEK
Politički portret

Golden marketing
Tehnička knjiga

Sadržaj

UVODNE NAPOMENE	7
<i>Prvi dio: ŽIVOTNI I DJELATNI PUT OD 1879. DO 1918. GODINE . . . . 9</i>	
Obiteljska i zavičajna sredina	11
Tijek školovanja	15
U sudačko-pripravničkoj i odvjetničkoj službi	26
Osobno političko opredjeljenje	27
Doprinos širenju i učvršćivanju HPSS-a	31
Kandidat za saborskog zastupnika	36
U ratnim godinama (1914.–1918.)	40
<i>Drugi dio: MEĐU VODEĆIM LJUDIMA NAJVEĆE HRVATSKE POLITIČKE STRANKE (1919.–1928.) . . . . .</i>	<i>45</i>
Nastavak političkog rada	47
Politički zatvorenik i internirac	53
Potpredsjednik HPSS-a	57
S mandatom narodnog zastupnika	68
Ponovno narodni zastupnik	81
Potpredsjednik Narodne skupštine Kraljevine SHS	91
Opet politički zatvorenik	94
Treći izbor za narodnog zastupnika	98
U krugu vlastite obitelji	102
Predsjednik zagrebačke Oblasne skupštine	105
Četvrti izbor za narodnog zastupnika	107
Intenziviranje političke borbe nakon atentata u Narodnoj skupštini	112
<i>Treći dio: PREDSEDNIK HRVATSKE SELJAČKE STRANKE I SUPREDSJEDNIK SELJAČKO-DEMOKRATSKE KOALICIJE (1928.–1939.) . . . . .</i>	<i>123</i>
U ulozi predsjednika HSS-a i supredsjednika SDK-a	125
Razgovori s kraljem	138
U ozračju monarhističke diktature	141

Zatvorenik i optuženik	144
Uoči i nakon donošenja oktroiranog Ustava	149
Internacija, osuda i izdržavanje zatvorske kazne	158
Nositelj zemaljske izborne liste na izborima 5. svibnja 1935.	178
Uporni zagovaratelj promjene odnosa u Kraljevini Jugoslaviji	182
Nositelj zemaljske izborne liste na izborima 11. prosinca 1938.	207
Daljnji koraci prema rješavanju hrvatskog pitanja	212
<i>Četvrti dio: SUDIONIČKI U VLASTI (1939.–1941.) . . . . .</i>	<i>221</i>
Nastanak i značenje Sporazuma Cvetković – Maček	223
Potpredsjednik jugoslavenske vlade	228
U sjenu novoga svjetskog rata	231
Dani sloma i rasula Kraljevine Jugoslavije	236
<i>Peti dio: RAZDOBLJE PASIVNOSTI, IZOLACIJE I IŠČEKIVANJA (1941.–1945.) . . . . .</i>	<i>249</i>
Između slobode i neslobode	251
Zatvorenik u Jasenovcu	257
Pod stalnom paskom u Kupincu	261
Nova internacija	262
Opet pod paskom u Kupincu	262
Izolacija u Mačekovu zagrebačkom stanu	263
Odlazak iz domovine	264
<i>Šesti dio: POLITIČKI EMIGRANT (1945.–1964.) . . . . .</i>	<i>267</i>
Ispit izdržljivosti i snalažljivosti	269
Boravak u Parizu	272
Posjet američkim Hrvatima	280
Nastavak boravka u Parizu	283
Preseljenje u SAD	285
Suosnivač i jedan od prvaka Međunarodne seljačke unije	288
U daljnjoj ulozi predsjednika HSS-a	289
Životni kraj	297
ZAKLJUČNI OSVRT	299
SUMMARY	305
Literatura	307
Kazalo osobnih imena	315
Bilješka o autoru	325

UVODNE NAPOMENE

U povijesti Hrvatske seljačke stranke istakao se svojim djelovanjem i djelatnim zaslugama niz njezinih prvaka. Na čelu te duge kolone stoje braća Antun i Stjepan Radić, koji su se ugradili u život hrvatskog seljačkog pokreta ne samo kao njegovi utemeljitelji već i kao njegovi ideolozi. Vladko Maček, njihov bliski i najpoznatiji suradnik, nije se iskazao kao ideolog. On je bio jedan od istaknutijih čelnih ljudi u tom pokretu, koji je svoje političko djelovanje temeljio i razvijao na radićevskoj ideologiji. Tom je pokretu pripadao od njegova početka, a nakon smrti Stjepana Radića postao je Radićev nasljednik na funkciji vođe tog pokreta.

O Vladku Mačeku kao političaru i povijesnoj osobi pisano je i za života i nakon njegove smrti. Neki od tih objavljenih radova – po načinu utvrđivanja i iznošenju činjenica – pripadaju političkoj publicistici, a neki znanstvenoj historiografiji. Među objavljenim publicističkim radovima, od kojih neki imaju obilježja i memoarske literature, najzapaženiji su oni iz pera Maksimilijana Petanjeka, Mirka Glojnarića, Božidara Murgića, Ilije Jakovljevića, Branka Pešelja, Bogdana Radice, Andreja Mačeka i Nine Škrabea, a među publiciranim znanstveno-historiografskim prinosima najpoznatiji su oni iz pera Ljube Bobana, Jere Jareba, Fikrete Butić-Jelić i Hrvoja Matkovića.

Veoma je važno i to što je Maček napisao i osobna sjećanja na kontakte s nizom suvremenika i na svoje sudioništvo u mnogim važnim zbivanjima. Ta su njegova sjećanja tiskana najprije 1957. u New Yorku na engleskom jeziku pod naslovom *In the Struggle for Freedom* (U borbi za slobodu), a potom tek 1992. (28 godina nakon njegove smrti) i u Zagrebu na hrvatskom jeziku pod naslovom *Memoari*. Iako ti *Memoari* ne sadrže sve ono sadržajem bogato i zanimljivo iz Mačekova života i rada, što je u takvom kazivanju trebalo očekivati, oni su ipak vrlo koristan i nezaobilazan izvor raznih informacija.

S obzirom na to da osim već istraženih i iznesenih činjenica o Mačekovu životnom i djelatnom putu postoje još mnoga neistražena ili nedovoljno istražena vrela, koja nude dodatne i bitno nove obavijesti, pogotovo o prvim i završnim fazama Mačekova života i rada, nameće se potreba daljnjih

istraživačkih koraka kako bi se napokon mogao predočiti cijeli život i rad tog hrvatskog političara.

Naum da se prihvatim istraživačkog i spisateljskog posla, čiji bi rezultat bila cjelovita monografija o Vladku Mačeku, nosim u sebi od sredine svibnja 1996., kad su Mačekovi posmrtni ostaci preneseni iz tuđine u domovinu i sahranjeni u arkadi zagrebačkog Mirogoja uz posmrtne ostatke Stjepana Radića i drugih prvaka hrvatskoga seljačkog pokreta. Odlučivši se za taj posao, nakana mi je bila da ta monografija bude što potpuniji informator o onome što je Maček bio u hrvatskoj politici i koje mjesto zauzima u hrvatskoj povijesti. Nadam se da će zainteresirani čitatelji naći u ovoj knjizi korisno i zanimljivo historiografsko štivo.

Zahvaljujem svim bibliotekarima i arhivistima na susretljivosti koju su mi iskazali tijekom moga istraživačkog rada. Zahvaljujem, također, recenzentima, uredniku, lektoru, nakladniku i sufinancijerima, koji su – svaki u okviru svoga djelokruga – pridonijeli da se ova knjiga definitivno pripremi i objavi.

PRVI DIO

ŽIVOTNI I DJELATNI PUT OD 1879. DO 1918. GODINE

“Otac mi je bio Slovenac, sin slovenskog seljaka... Moja majka bila je kćerka austrijskog oficira (Hrvata), koji je također bio sin seljačkih roditelja.”

(V. Maček, *Memoari*, Zagreb, 1992., 8.)

Obiteljska i zavičajna sredina

Vladko Maček rođen je 20. srpnja 1879. u Jastrebarskom kao prvo dijete svojih roditelja – Ide i Ivana.¹ Otac Ivan Maček, sin seljačkih roditelja, potječe iz Slovenije (rođen je 1845. u štajerskom selu Lisično kod Celja). Rano je ostao bez roditelja, te se mukotrпно probijao do svoga cilja: da se školovanjem osposobi za zanimanje koje bi mu omogućilo sigurniju i bolju egzistenciju. Nakon završene srednje i više tehničke škole u Grazu postao je građevinski inženjer i dobio zaposlenje u svojoj struci na području banske Hrvatske. U funkciji podžupanijskog (kotarskog) inženjera organizirao je i nadzirao poslove “u održavanju starih, te gradnji novih cesta i mostova kao i javnih zgrada”.² Majka Ida – pripadnica građanskog staleža – stjecala je svoje obrazovanje u ženskom liceju u Grazu, primjereno djevojkama iz uglednijih građanskih obitelji. Njezin otac, Adam Matasović (1809.–1896.), bio je graničarski časnik s činom kapetana. Njezina majka, Antonija Szelanski (1819.–1914.), bila je “kćerka poljskog plemića”, koji je za jednoga od brojnih ustanaka u svojoj raskomadanoj i okupiranoj domovini, “izbjegao iz Poljske u Hrvatsku”.³ Ivan Maček i Ida Matasović vjenčali su se 1878. Zivjeli su tada u Jastrebarskom, gdje im se već sljedeće godine rodio sin Vladko, a godinu dana potom (1880.) i drugi sin – Pavao.

Sjećajući se svoga oca Ivana, Vladko je o njemu zapisao: “Bio je čovjek vedre naravi i realnih pogleda na život. Viši problemi malo su ga zanimali. Uvijek vedar i dobre volje vršio je zdušno svoju službu... Bio je vrlo skromnih zahtjeva brinući se tek za svoju obitelj. Uz svoju štedljivost imao je duboki socijalni smisao, koji se kod njega izražavao u tome da je uvijek pomagao svakomu čovjeku koji bi od njega zatražio materijalnu pomoć.” O svojoj majci Idi, Vladko je priopćio: “Moja majka je suprotno od oca uvijek težila za nečim višim, a naročito je nastojala da njezina djeca budu među prvima počevši od odijevanja i ponašanja pa do napredovanja u školi.”⁴

Tadašnje Jastrebarsko, “iako sjedište podžupanije, bilo je posve obično selo”, jer su u njemu “gotovo sve kuće, osim nekoliko javnih zgrada, bile prizemnice iz tvrdog hrastovog drva, a velika većina bila ih je pokrivena raže-

---

¹ Njegovo je krsno ime: Vladimir. Međutim, on je to svoje osobno ime uvijek pisao u obliku *Vladko*. Uobičajeno je, osobito u kajkavskim krajevima, da se neka imena izgovaraju i pišu u svojoj hipokorističnoj formi, npr.: *Vladek* umjesto Vladimir, *Ivek* umjesto Ivan, *Jurek* umjesto Juraj, *Blažek* umjesto Blaž... Prema tome, i Mačekovo su osobno ime izgovarali u njegovu deminutivnom izričaju: *Vladek*. Majka mu je i tu umanjenicu njegova osobnog imena još naglašenije umanjila, zovući ga od milja: *Adek*. Mačeku se osobito svidio oblik njegova imena: *Vladko* (izveden od umanjenice: *Vladek*), te je taj oblik upotrebljavao za cijeloga svoga života. Jedino pod tim imenom bio je i ostao poznat kao javna osoba i stoga je logično da ga se isključivo i tako naziva.

² Vladko Maček, *Memoari*, priredio Boris Urbić, Zagreb, 1992., str. 8.

³ Andrej Maček i Nino Škrabe, *Maček izbliza*, Zagreb, 1919., str. 7.

⁴ V. bilj. 2, isto, str. 8 – Ivan je sasvim dobro poznao slovenski, njemački i hrvatski, a Ida hrvatski i njemački, pa su im se i sinovi Vladko i Pavao, osim hrvatskim, služili za svoga djetinjstva u kući još i slovenskim i njemačkim jezikom. Maksimilijan Petanjek, *Dr. Maček vođa hrvatskog naroda*, Zagreb, 1939., str. 28.

nom slamom”.⁵ Prema popisu stanovništva, provedenom 1880. (dakle, kad je Vladko imao godinu dana), Jastrebarsko je imalo 1482 stanovnika.⁶ Ime tog mjesta dovelo se u vezu s jastrebom, šumskom pticom grabežljivicom. Njegov lik nalazi se i u grbu Jastrebarskog. Mjesto je bilo kontinuirano naseljeno već više stotina godina. Prvi sačuvani pisani podatak o tom mjestu potječe iz 1249. godine. Za ugarsko-hrvatskoga kralja Bele IV. Jastrebarsko je (1257.) dobilo status kraljevskoga slobodnog trgovišta. Kasnije su feudalni gospodari susjednih posjeda (Lipovac, Okić) ugrožavali povlastice stanovnika Jastrebarskog i pretvarali ih u svoje podložnike. Od 1519. Jastrebarsko i bliža mu okolica pripali su jednoj grani grofovske obitelji Erdödy kao njezin feudalni posjed. U višekratnim turskim prodorima iz smjera Bosne prema slovenskim zemljama (Kranjskoj, Štajerskoj) bio je izložen stradanjima i jastrebarski kraj. Tek s učvršćenjem Vojne krajine život postaje sigurniji i u tom kraju. Jastrebarska podžupanija nalazila se u sastavu Zagrebačke županije. Ukidanje kmetstva (1848.) povoljno se odrazilo i u jastrebarskoj općini i podžupaniji. Od te je godine bio napušten i feudalni, staleški Hrvatski sabor i ustrojen novi, predstavnički, moderni hrvatski parlament, u koji su zastupnici birani na osnovi izbornog reda. Izborni kotar Jastrebarsko imao je otada svoga zastupnika u svakom saborskom sastavu. Bio je to 1848. Nikola Badaj⁷, 1861. Maksimilijan Prica⁸ itd. Među istaknutijim hrvatskim rodoljubima izvan kruga domaćih ljudi, koji su kraće ili dulje boravili u Jastrebarskom, valja podsjetiti na Davida Starčevića, koji je tu od 1873. imao svoju odvjetničku kancelariju. U toj je kancelariji, kao perovođa, radio od 1873. do 1878. i njegov glasoviti stric Ante Starčević, osnivač i ideolog Stranke prava, prozvan kasnije od strane svojih političkih sljedbenika “ocem domovine”.

Kao svoje rodno mjesto, u kojemu je proveo i veći dio djetinjstva, Vladko Maček je volio Jastrebarsko i ono mu je trajno ostalo u vrlo ugodnoj uspomeni: “Otac mi je bio županijski inženjer, pa sam uz njega, majku i godinu dana mladeg mi brata živio u sređenim imućstvenim prilikama, okružen svim čarima idiličnog seoskog života. Jastrebarsko leži na obronku Plješivičkog gorja pa je sa gorske sjeverne strane okruženo pitomim selima, koja su se nalazila usred vinograda i voćnjaka, a sa južne nizinske strane držalo se prašume, koja se protezala u dubinu preko 20 kilometara sve do rijeke Kupe. Ljeto i jesen proživljavao sam ili berući s majkom jagode i gljive na rubu prašume, koja je počimala već nekoliko stotina koraka iza kuće, ili odlazeći s ocem na drugu stranu u vinograde pune voća i grožđa. Zime sam boravio

⁵ V. Maček, n. d. (2), str. 9.

⁶ Mirko Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.–1971.*, Zagreb, 1979., str. 316.

⁷ Ivo Perić, *Hrvatski državni sabor 1848.–2000. Prvi svezak: 1848.–1867.*, Zagreb, 2000., str. 154.

⁸ Hodimir Sirotković, *Izborni red za Sabor od 1861. godine i provođenje izbora*, Rad JAZU, Knj. 347., Zagreb, 1967., str. 265. – Prema preinakama Izbornog reda za Hrvatski sabor u Zagrebu (službeno zvan: Sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije) od 6. VI. 1875., izborni kotar *Jaska* (skraćeni naziv za Jastrebarsko) obuhvaćao je općine: Jaska, Domagovići, Sv. Ana, Desinec, Cvetković, Kupinec i Jamnica. V. bilj. 7., isto, str. 142.

sjedeći u toploj sobi, gledajući crveni plamen ognjišta i slušajući duge priče o vilama, vješticama, vukodlacima i duhovima, kojih su bile pune ne samo okolne šume, nego i naš vrt, pa i sama kuća.”⁹

Prema Mačekovu doživljaju Jastrebarskog, život u tom mjestu nije bio nimalo monoton. Svako godišnje doba donosilo je neke promjene, nešto novo i posebno. U tim posebnostima isticali su se i željno očekivani najvažniji blagdani. “Čim bi u rano proljeće okopnio snijeg, počeli su se spremati za velike uskrсне blagdane. Sjećam se s kakvim sam ushitom na Cvjetnu nedjelju, tj. nedjelju prije Uskrsa, išao s majkom u crkvu noseći u ruci grančicu zimzelena s tek propupalim grančicama vrbe. Dakako da su i svi ostali ljudi i žene nosili isto ovakve grančice, a naročito su mi imponirali odrasli seoski momci, koji su znali nositi tako velike snopove toga granja da je izgledalo kao da nose čitava stabla. U crkvi blagoslovljenu grančicu donio sam kući, pa bi je majka zataknila u sobi za okvir slike Majke Božje. Svaki put kad bi se u ljetu nadvili oblaci i počele sijevati munje, onda bi se otrgnuo komadić grančice i bacio u vatru, jer smo tvrdo vjerovali da nas to zaštićuje od грома. Cijeli tjedan pred Uskrs nije se u kući čulo ništa drugo nego zvonki glas mjedenog mužara u kojem se tukao šećer, orasi, lješnjaci i mak za uskrсне kolače. Dan prije Uskrsa, na Veliku subotu poslije podne, počeli su mladići graditi iz suhoga drva i granja sedam do osam metara visoki toranj na pašnjaku iza sela, čiju bi šupljinu ispunili slamom. Taj toranj, koji se imao na Uskrs samo ujutro prije svitanja zapaliti, zvali smo vuzmenjak. Iako još dijete, nisam cijelu noć mogao spavati od brige da ne bih propustio za ono vrijeme tako veličajni prizor kad se vuzmenjak razbukta u visoku lomaču. Roditelji su redovito duboko spavali kad bi moja služavka Janica došla tihim koracima do mog kreveta i šapnula mi u uho: ‘Idemo.’ U tili čas bio sam obučen i polazio s njom do pašnjaka, gdje je uz ogromni plamen vuzmenjaka mladež sela pjevala: ‘Kraljice neba, raduj se!’ Kad se vuzmenjak utrnuo, legao bih skinuvši samo cipele opet u krevet, a Janica je, uzevši na glavu košaru u kojoj se nalazila šunka, sušene kobase, bijeli kruh i crveno obojena jaja, pošla u crkvu na ranu misu i na blagoslov te hrane.”¹⁰

Radovao se Maček i sljedećem proljetnom blagdanu. Nedugo nakon Uskrsa dolazilo je Jurjevo. Diljem Jastrebarskog mogla se tog dana čuti prigodna pjesma koju je mladež ponavljala idući od kuće do kuće očekivajući pritom uobičajene sitne darove. Sadržaj te pjesme bio je sasvim kratak i jasan: “Pisani Vuzem prešiel je, zeleni Juraj došel je. Z laket dugom mladicom, s pedanj dugom travicom. Darujte ga, darujte, Jurja zelenog!” Pjevači su nosili košare i u svakoj bi kući ponešto dobili: jaja, domaćeg sira, suhe slanine ili kruha. Jedne su godine i Vladko Maček i brat mu Pavle krenuli u takav jurjevski ophod pa su dobili nešto slanine i desetak jaja. Kad su te darove donijeli kući, oduševljeni, majka ih je prekorila, govoreći im da su bili u običnom prosjačenju i da to ne smiju činiti. Otac je, kao seosko dijete, znao za

⁹ V. Maček, n. d. (2), str. 9.

¹⁰ Isto, str. 9-10.

takav običaj, pa se s ugodnošću sjetio i svog jurjevskog ophoda iz doba djetinjstva. Radovao se Vladko Maček i blagdanu sv. Ivana Krstitelja s početnih dana ljeta. “Slično, kao i za Uskrs, slavilo se vatrom i Ivanje. Jedina je bila razlika što se nešto manja vatra nego na Uskrs naložila u predvečerje blagdana Sv. Ivana, pa su se momci natjecali preskačući preko lomače kroz plamen. Ja sam dakako bio premalen da bi me pustili skakati preko plamena, pa sam željno očekivao vrijeme kad ću i ja moći činiti to isto. To nikada nisam dočekao, jer kad sam poodrastao, bio sam već u gradu gdje nije bilo Ivanjskih kresova.”¹¹

Od svih blagdana Božić je bio dan koji se najželjnije očekivao. O tom blagdanu iz prvih dana zime i na osnovi sjećanja iz svoga djetinjstva, Maček je zapisao: “Već na dan Sv. Barbare (4. prosinca) stavili smo na dva tanjura mokro pšenično sjeme, koje je u toploj sobi za dan-dva proklijalo, pa kad se nakon toga stavilo kraj prozora na svjetlo, izrasle su do Božića pšenične vlati duge i do 15 cm. Prema gustoći se računalo kakva će biti pšenica, koja je posijana u polju. Odmah nakon Sv. Barbare počela bi majka praviti lančice i košarice iz crvenog, modrog, srebrnog i zlatnog papira, kojim će se na Badnjak okititi bor. To je radila svaku večer po pola sata, a mi djeca smo sa ushitom gledali i mjerili koliko su lančići postali dulji nego dan prije. Kad je majka na koncu pozlatila lješnjake, orahe i male jabučice, bio je sav nakit za bor gotov... Sam bor nije bilo tako jednostavno nabaviti, jer se borovi nigdje nisu mogli kupiti. Tko je htio imati u kući bor, mogao je do njega doći samo tako da ga ukrade u šumi grofa Erdödyja. I zato sam redovito na Badnjak ujutro kad bih ustao našao u kuhinji bor, a uz njega i seljačkog momka, koji ga je noću ukrao i donio k nama, kako se grije kod ognjišta i čeka da mu majka isplati njegovu zaslužbu od 50 novčića i dade čašicu rakije... Cijeli Badnji dan nije se ništa jelo, samo smo kitili bor. Uvečer, kad se smračilo, skupili smo se svi u blagavaonici gdje se nije smjelo zapaliti svjetlo, pa smo sjedeći u mraku čekali, dok u sobu ne bi ušao najprije otac noseći u rukama dvije svijeće, a iza njega majka noseći bijeli stolnjak i božićni kruh zamiješan iz posve bijelog brašna i mlijeka. Majka bi prostrla stol, postavila u sredini kruh, a sa svake strane kruha stavila se po jedna svijeća i pšenica posijana na dan Sv. Barbare. Zatim se na stol stavilo nekoliko crvenih jabuka, posudica s medom i posudica sa soli. Kad je to bilo svršeno, jurnuli smo mi djeca u dvorište i počeli vući u sobu već prije pripremljenu slamu. Navukli smo te slame toliko da je cijeli pod blagovaonice bio nasteljen do na stopu visine. Tek tada smo sjeli k večeri, koja je bila obilna, ali bez mesa i životinjske masti. Poslije večere zapalili smo na boru svjećice, pjevali božićne pjesme i primili darove. Mi djeca, koji smo inače morali svaki dan u određeni sat biti u krevetu, imali smo na Badnjak privilegij da uopće ne moramo u krevet, nego smo jednostavno obučeni kako smo bili, prespavali pod stolom na slami kad bi koga uhvatio san.”¹² Na sam Božić bilo je obilje jela. Blagovalo se u

¹¹ Isto, str. 10.

¹² Isto, str. 10-11.

posebno veselom raspoloženju. Tog dana, dok je obitelj Maček bila u Jastrebarskom, redovito su joj iz Zagreba dolazili u posjet Idini roditelji.

U sjećanju Vladka Mačeka na dane njegova ranog djetinjstva urezao mu se i jedan posebno tužan i potresan događaj. Bilo mu je tada oko četiri godine. Igrao se s djecom ispred svoje kuće dok su ulicom prolazili seljaci, od kojih su neki nešto izvikivali. Uto su prema tim seljacima zapucali žandari. Seljaci su se razbježali. Međutim, na ulici je ostao jedan ubijeni seljak. Majka je ustrašenog Vladka odmah povukla s ulice u kuću. On ju je pitao zbog čega su žandari ubili onog čovjeka. No, ona mu nije odgovorila jer je mislila da on, tako malodoban, ne bi razumio razlog tog ubojstva. Vladka je mučila ta znatiželja, pa je dva dana potom upitao jednu "14-godišnju seljačku djevojčicu" zašto je ubijen onaj seljak. Ta mu je djevojčica rekla: "Ubili su ga za to jer je stajao za naše pravice." Mali Vladko nije mogao razumjeti taj razlog, jer nije još shvaćao što su to "naše pravice". U svezi s tim, on je u svojim memoarima istakao: "Vjerojatno mi ne bi ni ta djevojčica znala protumačiti smisao svojih riječi, jer je tek ponovila ono je čula od starijih. Mislim da je već onda moja djetinjska duša osjetila da naše pravice moraju biti nešto veliko i važno kad su ljudi pripravnici za njih davati i svoje živote."¹³

Tijek školovanja

U mjestima u kojima je postojala osnovna škola pohađanje osnovne škole bilo je obvezno za svu djecu školske dobi. Prema čl. 44. *Zakona od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, koji je donio Hrvatski sabor u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića, sposobnost pohađanja pučke škole nastajala je s navršenom šestom, a obveza pohađanja s navršenom sedmom godinom života.¹⁴ Vladko Maček počeo je pohađati osnovnu školu u Jastrebarskom ujesen 1885., dakle poslije navršene šeste godine.

Organizirano osnovno obrazovanje u Jastrebarskom imalo je već dugu tradiciju. Još krajem 16. stoljeća spominje se osnovna škola u tom mjestu. Prva osnovnoškolska zgrada izgrađena je 1780. u središtu Jastrebarskog, i to o trošku općine. Ta mala drvena jednokatnica služila je svojoj svrsi 96 godina – do 1876., kad je na tom istom mjestu, o trošku jastrebarske Zemljišne zajednice, podignuta nova, za to doba potpuno odgovarajuća, moderna školska jednokatna zgrada.¹⁵ Za Mačekovih osnovnoškolskih dana tu su školu pohađala i muška i ženska djeca, ali – prema tadašnjoj praksi – odvojeno.

---

¹³ Isto, str. 12.

¹⁴ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, kom. XX, Zagreb, 4. XI. 1874., čl. 44.

¹⁵ *Sedmogodišnja škola u Jastrebarskom. Izvještaj za školsku godinu 1947/48.*, Jastrebarsko 1948., str. 6.

Žensku je djecu poučavala učiteljica Zora Šplajt-Rendulić, a mušku djecu – učitelj Antun Pšeničnik.¹⁶

Sjećajući se tih svojih osnovnoškolskih dana, Vladko Maček je napisao: “Mi dječaci nismo imali s djevojčicama nikakvog doticaja, pa bismo štoviše smatrali ispod svog dostojanstva da se uopće s njima igramo. U pučkoj školi za ono vrijeme bila su, osim dvojice ili trojice činovničke djece i nešto djece obrtnika, koji su nosili građanska odijela, sama seljačka djeca iz Jastrebarskog i iz okolice, a ona su nosila seljačka odijela: ljeti gaće i košulju pritegnutu remenom, te modri ili crni prsluk, obuvena u opanke i noseći svako preko ramena notornu kožnatu torbicu s poklopcem iz jarkocrvene vune. Zimi je pridošla k tomu još i seljačka kabanica iz grube domaće čohe, takozvana surina, a gdje koji seljančić iz imućnije kuće imao je čizme i kožuh iz ovčjega krzna, te na glavi kapu iz jednakoga krzna. Ljeti su sva, i seljačka i obrtnička djeca, išla u školu bosa. Tek dvoje ili troje ‘gospodske’, tj. činovničke djece, nosili smo i ljeti cipele. Sjećam se da se mene ta razlika neugodno doimala pa sam ljeti, odlazeći u školu,¹⁷ ispod stuba stana gdje smo stanovali, kriomice pred majkom, izuvao cipele i čarape, te i ja išao bos u školu, sve dok nije majka za to doznala... Moji seljački drugovi u pučkoj školi su mi vrlo imponirali. Naročito se sjećam kako sam se divio kad su znali donijeti u školu razne igračke, koje su sjedeći na paši vlastoručno izradili iz drveta običnim nožićem zvanim ‘kostura’. Bilo je tu drvenih frulica, do u tančine izrađenih saonica, plugova, brana i drugog poljodjelskog oruđa... Već u pučkoj školi primio sam prve dojmove onoga što bi se moglo zvati politikom i što se manifestiralo u antagonizmu Hrvata prema Mađarima. Kao djeca znali smo pisati kredom po plotovima, pa čak i na školsku ploču: ‘Živila Hrvatska!’, ‘Dolje Mađari!’ ili nešto slično.”¹⁸

Vladkov otac, Ivan Maček, mislio je i na daljnje školovanje svojih sinova. Kao građevinski inženjer imao je mnogo posla i dobro zarađivao, a usto je bio i vrlo štedljiv. Svojim uštedama, a vjerojatno i bankovnim kreditom dao je izgraditi dvokatnu obiteljsku kuću u Zagrebu.¹⁹ Usporedo s tim ishodio je i svoj premještaj iz Jastrebarskog u Zagreb. Zbilo se to kad je Vladko pohađao IV. razred osnovne škole. Uslijed očeva premještaja preselila se, dakle, u Zagreb i njegova obitelj. Vladko je pohađao osnovnu školu u Jastrebarskom do 2. travnja 1889.²⁰ U svezi s tim, on je u svojim memoarima naveo: “Kad mi je bilo deset godina, otac je premješten u Zagreb, pa sam se teška srca rastao od dragoga sela i mojih seljačkih drugova, a osobito od nikad zaboravljene šume.”²¹

¹⁶ Isto, str. 7.

¹⁷ Školska godina započinjala je 15. X. i trajala do 31. VII.

¹⁸ V. Maček, n. d. (2), str. 12-13.

¹⁹ Ulica u kojoj se nalazi ta Mačekova kuća zvala se Prilaz (kasnije i sada: Prilaz Đure Deželića). Kuća je označena brojem 9.

²⁰ Vidljivo je to i iz *Polaznice* koju mu je izdala Obća pučka škola u Jastrebarskom. Tu je *Polaznicu* potpisao njegov razredni učitelj, ujedno i privremeni ravnatelj te škole – Antun Pšeničnik.

²¹ V. Maček, n. d. (2), str. 13.

Ivo Perić
VLADKO MAČEK
Politički portret

Nakladnik

Golden marketing – Tehnička knjiga
Zagreb, Jurišićeva 10

tel.: 01/4810-819, 4810-820

faks: 01/4810-821

e-mail: golden-marketing@zg.htnet.hr

www.golden-marketing.hr

Urednik

Franjo Maletić

Izvršni urednik

Ilija Ranić

Lektorica

Sanda Uzun-Ikić

Korektor

Almir Elezović

Likovno rješenje korica

Tanja Balotić

Grafički urednik

Nenad B. Kunštek

Tisak i uvez

Kastmiller, Zagreb

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb

UDK 94 (497.5)-05 Maček, V.
32-05 Maček, V.

PERIĆ, Ivo

Vladko Maček : politički portret / Ivo Perić. – Zagreb
: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2003.

Bibliografija. – Kazalo. – Summary.

ISBN 953-212-155-2

I. Maček, Vladko -- Političko djelovanje

431112132